

Birinji bab.

Leonardonyň ömür beýany.

Leonardo ilki bilen suratkeş we hudožnik emma ol şeýlede filosof bolupdyr.

Häzirki döwürde Leonardo da Winçiniň adyny eşmedik ýok bolsa gerek. Ol Fransiýanyň demirgazygyndaky kiçijik şäherde 500 ýyl mundan öň ýogaldy. Näme üçin onuň ada häzirem ýörgünli? Ol kim bolupdyr? Ol dünýä näme beripdir? Leonardo 1- nji nobatda suratkeş, eseri öwrenip onuň tebigy dünýäsini görkezmegi islän suratkeşdir. Emme ol beýik akyldar hem bolupdyr. Ol tebigat hakyndaky pikirlerini, özüniň ýaşaýan dünýäsini gowylandyrýan, maşynlary mehanikalary döretmek we gurmak üçin peýdalanmagy umyt edipdir. Leonardo öz döwründe suratkeş we oýlap tapyjy hökmünde haýran galdyrypdyr. Şu günki gün adamlar entegem onuň suratlarynyň owadanlygyna haýran galýarlar, emma onuň az sanlysyny bilýärler. Biz şeýlede onuň oýlap tapanlarynyň örän ajaýypdygyna haýran galsakda ony diňe onuň suratlaryndan we gol ýazmalaryndan bilýäris. Leonardo 1452- nji ýylda dogulyp 1519- nji ýylda ýogalýar. Biz bu döwre häzirki wagtda “Täzeden galkynyş” döwri diýip atlandyrýarys. Bu söz fransuz dilinden terjime edilende “täze döreýiş, dikeldiş” diýmegi aňladýar. Täze galkynyş döwri 1- nji gezek 19- nji asyrda taryhy esasanam, Italýan taryhyny suratlandyrmak üçin peýdalanylypdyr. Emma täze galkynyş pikiri 15- nji we 16- nji asyrda döräpdir. Häzirki zamanda, adamlary 2000 ýa-da 1500 ýyl öňki Gresiyadaky we Rimdäki edebiýat we sungat haýran galdyrýar we haýran galdyrýar. 15-16 nji asyrlarda suratkeşler we ýazyjylar köp wagtdan bari örän owadan zatlary nusgalamakçy bolupdyrlar. Olar özleriniň döreden senedini we kitaplaryny geçmişdäki işler bilen deňeşdiripdirler. Hatda käbirleri bu zatlary ýaryş diýip pikir edipdir. Bir wagtyň özünde birnäçe adam daş töweregindäki dünýäni soraga tutmakdan gorkýan ekenler. Olar özleri üçin nämäniň dogry

nämäniň ýalňyşdygyny bilesi gelýärdiler. Leonardo şu pikirli adamlardandy we ol iň möhümlerden biridi. Ol hemişe dünýäni gowy düşünmäge kömek berýän düşüňjeleri oýlandy we pikirlendi. Köp suratkeşler we akyldarlar ylym, bilim, sungat ýaly zatlara gyzyklanypdyrlar. Ýöne Leonardo adaty dälidi. Çünki ol köp sapaklara gyzyklanyp olary giňişleýin öwrenip çykdy. Ol daş töweregindäki tebigatdan we onda gören ajaýyp her bir zatdan lezzet alyp öwrenmäge mümkinçilik galdyrmandy. Ol öz ylmy bilen başgalara öwrenmäge ýol açdy.

Winçidäki çagalyk döwri.

Leonardo 1452- nji ýylyň aprel aýynyň 15- ne dogulýar. Onuň ejesi Katherine we kakasy Piero da Winçi bolupdyr. Bularyň Winçi familiýalarynyň gelip çykyşy Leonardanyň doglan ýeri bolan Italiýanyň Tuscani welaýatynyň Winçi atly kiçi şäheriniň ady bilen baglanşykly bolupdyr. Onuň atasy hem aklawjy bolupdyr. Atasy Winçida ýaşapdyr. Emma ogly Piýeranyň işi Florensenniň Tuscan atly paýtagtynda bolupdyr. Eje- kakasy maşgala gurmadyrlar. Emma Leonardo dogulanyndan kakasynyň maşgalasynyň bir bölegi bolupdyr.

Leonardanyň çagalygy Winçiniň şäherlerinde we oba eteklerinde geçipdir. Muny suratdaky kiçi depäniň üstünde Winçide görüp bolýar. Ol ýaşyl meýdanlar ağaçlar bilen örtülen depeler bilen gurşalan. Leonardanyň bu suratyndaky çekilen haýýanjyklary onuň halaýandygyny görkezgisidir. Ol bize onuň ilkinji ýatlamanyň guş bolandygyny aýdýar.

Leonardo we onuň maşgalasy.

Biz leonardonyň öz kakasy ejesi ýa-da ýakyn hossarlary bilen nähili gatnaşykda bolandygyny doly bilemzok. Leonardo kiçi wagty gök önümlü bakjalykda garry ata- enesi bilen ýaşaýardy. 1457- nji ýylda atasy Antonio aýaly, ogly Piýeros we onuň aýaly hemde Leonardo bilen emlägini paýlaşandygyny mälim etdi. Leonardonyň daýysy Fransesko

şol wagtlar 22 ýaşyndady we Leonardo kä wagtlar olarda ýaşaýardy. 1469- nji ýylda onuň atasy Antonio ýogalýar we şondan soňra 7 ýaşynda bolan Leonardo kakasy we bwýleki hossarlary bilen ýaşap başlapdyr. Olar Leonardonyň öwý ejesi Albiýera ýogalýar we kakasy 20 ýaşly Franseska öýlenýär. Daýysy Franseska we aýaly hem olarda ýaşadylar. Franseskonyň çagasy ýokdy ogly hökmünde Leonardony görýärdi. Emma Leonardonyň kakasy 1504-nji ýyl ýogalanda ol 80 ýaşyndady. Leonardonyň 9 sany öweý erkek doganlary we 2 sany öweý gyz doganlary bardy. Piýero ölende Leonardo hiç zat galdyrmandy emma Fransesko bar mülküni Leonarda berdi. Emma Piýeronyň ýaş çagalary muňa razy bolmadylar. Şoňa göräde Giuliýano uly doganlarynyň arasynda hukukly bir dawa bardy. Ýöne 14-15- nji ýylyň ahylarynda aralaryndaky dawa ýatyşdy çünki Leonardo Giuliýano bilen Rumyniýada duşdy we bir iş meselesinde kömek etmek üçin elinden gelenini gaýgyrmady. Giuliýanyň aýaly özüniň gowy arzuwlaryny Giuliýan tarapyndan Florense şeýle ýazdy “Ajaýyp we aýratyn adamdygyny” belledi.

Hudožnik başarnygyny öwrenmegi.

1460- nji 1469- nji ýyllarda Leonardo Floransiýa göçüpdi. 1472-nji ýylda bolsa Heýkeltaraş Andrea del Werroçio bilen birlikde hudožniklik okuwyna başlady we şol 4 ýylyň içinde Werroçionyň öýünde ýaşady. Özi ýaly öwrenijiler bilen birlikde her hili iş berýänleriň öýünde ýaşamaklary we tölegleri tölemäge doly öwrenşip gitdiler. Werroçio şol döwürde Floransiýada baş hudožnikleryň biridi we onuň üçin işlän hudožnikleriň köp sanlysy bardy. Leonardo boýag bilen işlemegiňde, hudožnikligiňde hemme usulyny öwrendi. Bu gowy başarnykdy. Çünki şol döwürde boýaglar dükanlarda satylmaýardy. Munuň ýerine hudožnikler gaýalaryň we topragyň ýumurtga ýa-da ösümlik ýagynyň dykkatly bir şekilde garyşdyrylmasyndan boýaglar ýasamaly bolupdyrlar. Leonardo Werroçionyň we onuň ýanyndaky işçilerden heýkeltaraşlygy öwrendi. Werroçion meşhur bir

heýkeltaraşdy. Leonardo şekilleriniň nähili edilýändigini onuň sowuk ýagdaýa nähili getirilýändigini we metallaryň nähili garylýandygyny öwrendi. Leonardonyň adamlaryň nähili hudožnik bolmak üçin nähili işlemelidigi barada örän uly pikirleri bardy. Ol aýratynlyk bilen dykkatly okaýardy. Diňe öwrenmek arzuwyny paýlaşan adamlar bilen çalyşmak gerekdi. Şonuň ýaly adamlary tapmasaňyz, bilelikde okap öwrenmeli. Kä wagtlar ýekelikde işlemekde çyndanam gowy zatdy. Ýakynlaryňyz bilen gürleşmegiň ýerine hemme ünsüň bilen işlemekde gowdy. Ýöne şol bir wagtda başgada adamlar bilen işlemek gowyda bolup bilerdi. Sebäbi olaryň işine ünsli boluşlary ýaly sen hem işiňe ünsli bolmak islärsiň we başarnyklaryndan we ýalňyşlyklaryndan özüňe geregiňi alyp bilersiň.

Gowy okuwçy bolan Leonardo, mugallymyndan has gowy bolmagy üçin köp işlemelidigini ynanan we sungat hakynda düşünmek ýa-da öwrenmek üçin hiç wagtyňy ýitirmeli däl diýip şeýle ýazdy: “Men garaňkylykda krowadymda ýatyrkam okan zatlarymy ýadymda saklap ýatlamany özüme gowy gördüm bellikde galmasy işiňi berkitmäge kömek eder.” Bir diwardaky ýa-da diwardaky başga daşlardaky zatlary nazarda tutup adamlaryň ýüzlerini we eşiklerini göz önüne getirip biler.

Leonardonyň okuwçylary we kömekçileri.

Leonardoözi üçin işlemäge başlanynda, onuň üçin biraz adamlar hem işlemäge başlady. Käbirleri onuň bilen uzak wagt işledi hatda ýaşamak üçin bir şäherden beýleki şähre onuň bilen birlikde göçüp gitdiler. Käbirleri bolsa az wagtlyk ýanynda galdylar. Ýaşlykdan Leonardonyň öýüne gelen iki sany adam bardy we olar öwrenmek hemde ýaşamak üçin onuň öýünde ýyllar geçirdiler. Olaryň biri Gian Giakomo atly 1490- njy ýylda Leonardonyň ýanyna geldi. Milanyň ýanyndaky kiçijik obadan 10 adamdy. Leonardo ilki on aýyň içinde Giakomo üçin egin-eşige nähili töleg edenini belledi, ýöne onuň erbet hereketleri Leonardonyň we onuň dostlarynyň zatlaryny nähili

ogurlaýanyny bildi. Käbir ýazgylaryna görä Leonardo 1494- nji ýylynda Leonardo Giakomo Salai diýip ýüzlenerdi we onuň üçin her zaman tutan ady boldy. Salai köp wagtlap Leonardo bilen ýaşady. 1497- nji ýylynda Milanýada Leonardo kümüş reňki üçin gymmat bir kostýumyň gyrasyny ýaşyl reňk bilen rekledi. Salaiýe satyn almak üçin pul berdi ýöne Salai häzirem erbetdi çünki Salai ony ogurlady. Salai özüne Leonardonyň gowy garaýşynyň bardygyny bildi çünki bu zatlara garamazdan ony Floransiýadan Milana telekeçilik meseleleri bilen we soňra Rimden Milana bir süre soňra baryp ýetdi ugratdy. 1516- nji ýylynda Fransiýa göçende we fransuz hökümeti tarapynda ýylda 100 töleýänligi bilen hyzmat giren wagty, Leonardonyň hyzmatkäri hökmünde tanaldy. Ýöne bu puly bir okuwça tölenýäninden has köpdi. Takmynan Salai Leonardonyň sekretary bolanyny aýdyldy. Leonardo ölende nirededigi belli däldi.

Ikinji adam bolsa Giowanny Franseskody. Ol 13 ýa-da 14 ýaşlarynda Milanda Leonardonyň ýanyna geldi. Fransesko okuwada gidipdi we Leonardo bilen birlikde boýag boýamagam öwrenipdi. Emma iň zerury oňa hat ýazmakda kömek edipdi. Leonardo Fransesko bilen birlikde Italiýada galan Fransesko özüni gerçäk ýigit hökmünde tanatdy we fransuzlara 4 ýyla çenli 400 dollarlyk tölegi töledi. Fransesko Leonardonyň işlerine kömek etdi we soňra Leonardo Franseskony görenine degýärdi. Leonardo hakynda Franseskonyň duýgulary Leonardonyň ölümi sebäpli uly öweý dogany üçin ýazan hatynda bellidi:

“Meniň üçin iň gowy kakadyň. Ölümiň maňa nähili agyr degenini aýdyp bilemok. Her bir ýaşan günüm seni ýatlaryn.”

Leonardo nähili adamdy?

Leonardonyň durmuşy we golýazmalary barada elimizde birnäçe golýazmalar bar. 1520- ji ýylyň ahyrlarynda Milanda we Rimde belkide Leonardony tanaýan Paolo Giowio Leonardany gaty jomart we örän mähirli şekilde gürleýänini aýtdy. Başgaça bir ýazgyda Leonardonyň

özüne çekiji bolanyny we örän owadan uzyn saçlarynyň bolanyny aýtdy. Leonardo adatça uzyn penjekler gülgüne penjekler geýýänini aýtdylar. 1550- nji ýylda başga bir ýazyjy Giorgio Wasoni şeýle ýazýar: Leonardonyň örän güýçli bolanyny we atlary çapyksuwarlygy halandygyny ýazdy. Leonardo zamana görä üýtgeýärdi. Sebäbi ol 1516- nji ýylda et iýmeýärdi ýöne bu ömür boýy dogry bolup bolmadygyny bilmeýäris. Ol hem elden düşürildi näme üçindir ol yz ýok bolup gitdi. Bu onuň sözleriniň çepden saga dälde sagdan çepe okalýandygyny aňladýar. Bu kitapdaky käbir suratlarda gabat gelýärsiňiz. Bir aýnanyň önünde tutup we soňra okap Leonardonyň ýazanlaryny okap bilersiňiz. Muny etseňiz hemme harplary we jümleleri ajaýyp şekilde ýerleşdiriler.

Leonardo şeýle ýazdy! Sebäbi onuň galamynyň dogry ulanmasynyň dogry ýoly budy, ýöne çep eli bilen boýaýanyny bilmeýäris. Belkide Leonardo ýazan wagty özüniň ajaýyp pikirlerini aýtdy:

Suratkeş öz işiniň başynda rahat oturýar. Üstünde ýumşak bir reňk bolan çotgany rahat tutýar. Halaýan eşiklerini gowy geýdi we öýi arassa ajaýyp suratlardan doly, ýygy-ýygydan onuň üçin saz çalan adamlara ýa-da gowy kitaplarda okaýardy. Gowy kitaplar hakyky öz kitaplarynyň sanawyny görkezdi we bu kitaplarynyň birnäçesiniň hakyky bolanyny aýtdy. Ýöne gyzykly okamak pikirini we meşhur hyýaly ertekileri özünde jemleýärdi.

Leonardonyň durmuşy we syýahatlary.

Floransiýa.

Özüniň Winçi Leonardoda dogulmagyna garamazdan özüde bir Florentine bolup görkezýän bir adam bolup Leonardo da Winçi Florentina ýa-da Leonardo Florentine diýip atlandyrdy. Leonardo durmuşynyň 20 ýylyny tapawutly ýyllarda ýaşady. Florensiýa hudožnik işgärleri üçin Italiýada we başga ýerlerinde sungatyny öwrenen ýeridi.

Leonardo Italiýada söweş wagtlarynda asuda wagtda hem ýaşady. Ol diňe Floransiýada ýaşan wagty özüne rahatlyk tapdy. Şäher we şäheriň bölekleri baý iş adamlary tarapyndan dolandyryldy. Sungat edebiýaty we bu döwürde Floransiýada we Italiýada öwrenmek barada uly höwes duýgy bardy. Birnäçe baý aýal we erkek adamlar, öýleri üçin täze suratlara we heýkellere we dini hyzmatlara we giden başga binalara pul sarp etmek isleýärdiler. Leonardonyň ilkinji portretleri suratlary şular ýaly erkekler we aýallar üçindi.

Milan.

Leonardo näme üçin Floransiýa gitmäge karar berenini bilýäris ýöne 1481- nji ýylyň güýzünde we 1483- nji ýylyň ýaz paslynyň arasynda birnäçe wagtlyk Milana göçdi. Milan demirgazyk italiýada baý şäheriň biridi we Ýewropanyň iň uly şäherleriniň biri ondan diňe Pariž we London uludy. Sforza maşgalasy tarapyndan dolandyrylýardy. Gowy arhitekturlaryň sungatlary sazandalaryň we taryhçylaryň hemde ýazyjylaryň öz şäherlerinde işlemeklerini isländikleri üçin öz bähbitleri we döwlediň bähbidini: Sungat ol döwrüň pul ýagdaýy esgerleri örän gereklidi. Ýekeje maşgala ýa-da bir adam şäheri dolandyranýnda uly işlerde üýtgeşmeler boldy. Çünki islän wagtlary uly pul möçberini harjajaklardy. Milandaky iň güýçli adam Lodowiso Sforzady we 1495- nji ýyla çenli resmi bolup taýýarlamaga rugsat bermese-de Leonardo 1483- nji ýylda Ludowiso hat ýazdy.

Parahatçylyk döwründe köpçülik hemde aýraty gözəl binalaryň gurluşyny meýilnamalaşdyrmak we bir ýerden başga bir ýere suw ugrukdyrmasy inžinerçilikdäki beýleki adamlara hoşallyk bildirjegime ynanýaryn. Bürünçden ýasalan heýkelleri ýa-da suratlary ýasap bilerin.

Lodowiso we Milan bu ýagdaýda Leonardonyň bagtly günleri bilen doldy. Surat we sahnalaşdyrylan teatrlar sergilendi. Käbir bürünçden ýasalan heýkelleriň üstünde işläp başlady. Gurluşyk we inžinerçilik meseleleri hakynda öz pikirini aýtdy. Ekin meýdanlarynyň

nähili suwuny ideg edilşini öwrendi. 1499- njy ýylda Ludowiso, Sforza, Milan we hemme topraklaryny fransuz goşunyndan gorap saklady. Leonardo Florandanyň bankyna uly mukdarda pul goýdy we gysga wagtyň içinde şäheri terk etdi.

Mantuwa.

Leonardo Fransiýa gitmedi. Ol oňa derek gündogardan Mantua şol ýeriň häkiminiň aýaly bolan Isabellanyň suratyny çekmäge gitdi. Ol soňra ýene-de gysga wagtda Wenisiýa geldi. Leonardo öňler kän Floransiýa gitmeýärdi, ýöne birnäçe ýyldan soň Milandan gaýdanyndan birnäçe aý soň şähre yzyna bardy. Piýetro Nowellara diýen bir adam birnäçe wagt soňra Leonardonyň diňe gutarylmadyk bir çyzgy edýänini bilip gutarylmadyk bir ýagdaýda goýulan metal geometri bilen doldurdy. Suratdan hiç hili göwni hoş dälidi. Leonardo bu ýagdaýda birnäçe süre içinde inžinerçilik hünärinde işledi. Ýaz möwsümünde 1502- njy ýylyň gysyna çenli Leonardo bir esgeri hünärmen we arhitekturlyk ýagny Popanyň ogly Jasera Borgiýa öwretmek üçin Italiýada işledi. 6 aý soňra Pisa şäheriniň ýakynlarynda Toskanada işledi. Leonardo Floransiýadaky iň uly köpçülikleýin binasy bolan Pilarzo della Signoriýada iň uly surat çyzmaga başlandan soňra birnäçe kömekçiler bilen bilelikde 3 ýyllap bu işi dowam etdirdi. Şonça wagtlap diňe bir bölegini gutardy. Mysal üçin 1504- njy ýylyň başlarynda resmi partiýada ýer aldy. Mikhelangonyň hökümeti üçin heýkel edenini ýagny Dawidiň mermer heýkelini nirä ýerleşdirmelidigine karar bermeli bolan sungat işgärleri bardy.

Milan we Rim.

1506- njy ýylyň iýun aýynda Leonardo Milana döndi we şol wagt şäheri dolandyryýan fransuzlar tarapyndan garşylandy. Leonardo frnsuzlar tarapyndan bir bungat hünärmeni we arhitektor hökmünde Milan üçin işleýärdi. Ýöne Sforza maşgalasy Milan yzyna islediler we Leonardo 1511- njy ýylyň dekabry aýynda Sforza maşgalasyna söweşen Iswinçe esgerleri meýdana saldylar. Leonardo Milanyň ýakynlaryndaky

bir obanyň suratlaryny çekdi ýöne galan ýerlerine ýetişmedi. Biz Leonardonyň nirededigini bilmeýäris. Ýöne ol fransuz soňra şäher ugruny ýitireninden soňraky ýylda Milana ýakyn galdy. Leonardo 3 çyl boýunça Papanyň myhmany bolup ýaşandygyny Rim üçin Milan aldy. Leonardo bu sapar Milandan aýrylanda 61 ýaşyndady we 23 ýylyny ol ýerde geçirdi.

Fransiýa.

Ýöne Leonardo fransuzlar tarapyndan bagyşlanmandy. 1516- njy ýylyň güýzünde Leonardo Fransiýanyň kiçi jülgesinde ýagny Amboisa Fransiýa gitmek teklibini kabul etdi. Leonardo François tarapyndan gowy begenildi we oňa gowy tölendi. Patyşa oňa 1517- njy ýylyň oktýabr aýynda Amboisanyň kenaryndaky uly gowy öýi berdi. Leonardonyň sag eli ejiz gowşak bolany bu sebäpdende aňsat çekip bilmeýänini aýtdy. Ýöne şonda-da çyzgyny çekip we öwredýärdi. Ölüminden 10 gün öňünçä Leonardo ölüminden soňra mülküne näme bolmasyny isleýänini aýtdy. Ol öli bedenini Amboisde bolmagyny öýlenmedigini çagasynyň ýokdugy barada ýalan sözlemesini isledi, ýöne olar barada hiç hili delil ýok. Hemme kitaplaryny boýag zatlaryny, eşiklerini we Fransiýadaky puluny Fransesko Melziýa taşlady. Milany golaýynda mellegiň hyzmatkär bir böleginiň goşlaryndan aýyrady. Milanyň beýleki bir bölegi Milandaky bir suwa gaýyklardan toplanan puly we eşikleri berdiler. Materinýa bir aýal hyzmatkärine gowy deriden edilen palto bilen içine italýan şaýjagazlaryny salyp berdi. Leonardo Fransiýadaky doganlaryna bankdan uly mukdarda pul berdiler. Şol bir wagtda Meliziň ýazan hatlaryndan bilýäris: Şol bir wagtda Floransiýanyň demirgazygynda fiesolada bir ekin meýdany bar.

Leonardo öýünde 1519- njy ýylyň maý aýynyň 2-ne ýogaldy.

İkinji bab.

Leonardo we tebigat.

“Tebigat bize gowy zatlary artygy bilen berdi” diýip Leonardo ýazdy. Ol özüniň ähli işlerinde Leonardo tebigatyň dolandyrmagyň usullary tapmaga synanşdy.

Häzirki zaman dünýäde sungat we bilim 2 aýry işjeňliklerdir. Ýöne Leonardonyň döwründe örän uly baglanşykly bolupdyr. Ol döwründe matematika we medisina biliminden işlerinden ybaratdyr. Bular sungata nähili bagly bolup biler? Matematika karta düzülende meýdan gözleg işlerini geçirmekde asmandaky ýyldyzlaryň hereketlerini ölçemek ýaly işlerini öz içine alýar. Bular sungatda bedenleri ölçemek zerur bolup durýar. Bir çyzgyny ýa-da çyzgyny çyzýarkaň suratda çyzyklary biri biri bilen baglanyşdyranyňda matematikany ulanyp bolýar. Soňraky bir bölümlerde agşamlyk naharynda oturylan suratda has aýdyň görersiňiz. Matematikanyň özi hem saza aýdyma baglanýar. Sebäbi sazly sesler biri biri bilen köp mukdarda aýrylmaz bolýar. Leonardonyň özi sazanda hem bolupdyr. Ol saz çalmagy aýdym aýtmagy gowy görerdi. Leonardo soňra munuň bir parçasý bolanyna ynanýardy. Dünýädäki hemme zadyň onsuz bolmajagyny bildi. “Tebigat bize gowy zatlary artygy bilen berdi” diýip Leonardo ýazýar. Ol özüniň ähli işlerinde Leonardo tebigatyň ähli usullaryny toplamaga synanşdy. Bu barada köp sanly anyk maglumatlar tapmaga çalyşdy. Leonardo öz işleriniň nähili we nähili işe ýaraýandygyny bilmek isledi. Munuň sebäbi dünýäni gezip we gowy owadan surat we heýkelleri ýasap çekmekdi. Emma şol bir wagtda tebigatyň gowy çözümleri bardy. Leonardo hemişe bir galam ýa-da çyzgyç bilen kiçi şkiljikleri gowy çalt çyzýardy. 2001- nji ýylyň tomusynda Leonardonyň kiçi bir çyzgyly suraty 12 million dollara satyldy. Ol dünýäniň in gymmat çyzgysydy.

Ýagtylyk.

Leonardo bir hudožnikdi we bir hudožnigiň ýagtylyk we ýagtylyk hakynda bir maglumaty bilmesi gereklidir. Bir elin ýa-da gaýanyň ýa bolmasa ajaýyp bakýslarynda yşykdan görüp bolýar yşyk ýiter we kölegeleriň garaňkylyklarynda peýda bolar. yşyk günün dowamynda we

hatda ýylyň dowamynda üýtgäp bilýär. Leonardo bir agajyň ýapraklarynyň biraz gök reňk bolanyny aýtdy. Howanyň reňki, ortalyklar daş töwerekdäki beýleki ýaşyl ýapraklar sebäpli has ýaşyl reňkli owadan görünýärler. Leonardo suratlarynda adamlaryň ýagtylygy we reňki görmek isleýändikleri şekilde çekdi. Şol sebäpden suratlary hakyky göz önüne getirmeklerini sazladı. Mysal üçin bir depäniň ýokarsyndan sereden wagtyň nähili we näme görýäniňiz hyjuw berer. Sizden näçe uzak bolsalarda şonçada manyly ýöne has az ýiti bolar. Beýleki bir bölümlerde muny başga suratlardaky görnüşlerde görüp bilersiňiz.

Leonardo diňe dünýädäki zatlara seretmek bilen çäklenmän eýsem şol bir wagtda olary dogry bir şekilde barlamalary üçin birzatlary etdi. Aşakdaky çyzgylaryň birinde Leonardo yşygyň kölegesi bir penjireden geçen wagty nähili yz kölege galdyryýanyny görüp bilersiňiz. Leonardo bir kitapda ünsli işläpdir we şunuň ýaly işleri belläp geçipdir. Mundan başgada Leonardo günü we ýyldyzlary düşüňip günün gyzgynlygyndan we ýagtylygyndan nähili aýdylanyny ýazyp geçipdir. Günün ýagtylygy we ýyldyzlaryň ölçegleri we şolar hakynda aýdanyndan soňra günün we ýyldyzlaryň ölçegleri we olar hakynda az hem kiçi görünýärdi. Egri we uzynlyklaryň täsirleri sebäpli bu testleri analiz etmek üçin her dürli testler işleniler. Beýleki adamlaryň aýdanlaryny gaýtalamady. Leonardo yşygyň üstünde eden tejribesinden gözünü görmek islemedi adamlaryň gözlerini hatda haýwanlaryň gözlerini derňemek isledi. Käbir haýwanlar we guşlar gije uklaman garaňkyda görüp bilýärler we şoňa göräde Leonardonyň gözleriniň daşlary has uly bolanyny aňdylar, has az ýagtylyk yşyk bardy. Garaňkylykda pişigiň gözüne bir yşyk gören bolsaňyz, gözüňiziň ot ýaly görünýäninem ýazypdyr. Biz pişigiň gözünüň arka tarapynyň aýna ýaly parlaýanyny bilýäris. Bu onuň gözleriniň gije gowy görmesine sebäp bolýar.

Ýöne Leonardo tüm uzak garaňkylykda pişikleriň uzak wagt görmeýänini şoňa göräde yslaryň kömegi bilen ýollaryny tapýanlaryny ýazdy.

Haýwanlar.

Leonardo tarapyndan çekilen haýwanlaryň her dürli görnüşi bardyr. Bular bir haýwanyň başga bölekleriniň ölçegleri bilen dykgatly çyzylan çyzyklary bir itiň we atyň kellesi we aýaklary. Onuň bu çyzgysy nähili hereketi açyp görkezjek bolýanyny bilmek bolar. Bir pişik bilen çaganyň çalt çyzylan çyzgyda, olaryň hereketlerini we duýgy düşünjesiniň nähilidigini görüp bilersiňiz. Çagalar pişigi mylaýymlyk bilen tutar we kellesini öz kellesine garşy iter. Pişikleriň guýrukлары we arka aýaklary yza tarap hereket ederde çaganyň aýaklaryna münüp hereket eder. Çagalar bolsa egilip pişige elini uzadar. Şeýle hem 3- nji sanda çekilen şadyýan pişigiň edýän hereketlerini duýup bolýar. Çaga pişigi gysanda pişigiň göwresi gaşyna gider. Bu çyzgylarda pişigiň we çaganyň, onuň pişigini nähili gowy görýänini göz önüne getirip bilersiňiz we özüňiziň pişigiňizi we çagaňyzy ýadyňyza salarsyňyz.

Gaýalar, ösümlükler we agaçlaryň görnüşleri.

Leonardo öz sahypalaryny gören we düşünen zatlarynyň çyzgylary bilen doldurdy. Gaýalaryň görnüşleri we suwuň nähili akyşyny depelerde gögerýän ösümlükleri ýazdy we meýdanlaryň şekillerini synlady. Onuň üçin dünýä tebigy güýçlerden doludy. Hatda kä wagt dünýäni ýaşaýan adam hökmünde gürleýärdi.

Leonardo boýag işleri boýunça beýleki suratkeşlere köp maslahatlar aýtdy: öýüňizi, maşgalaňyzy, dostlaryňyzy taşlap daglara, ülkelere çykmalysyňyz, tebigaty gowy içgin synlap we görmek üçin ýalňyz bolmalysyňyz diýip ýazdy. Leonardo ülkede ýeke özi, öz tejribeleri we şolaryň üstünde işlän we ýaşanlaryny aýdýar.

Tebigat tarapyndan döredilen geň we üýtgeşik zatlary görmek üçin tebigat maňa höwes döretdi. Men bir depäniň gyrasynda garaňkylyk bolýamnça biraz ýöredim. Şol wagt içimde 2 duýgy bardy: garaňkylykdaky gorky we arzuwdy we şol depäniň içinde geň zatlaryň bolup bolmadygyny görmek arzuwy. Duýgulary özözleri barada boldy. Çünki Leonardo bir hudožnik hökmünde adamlaryň ýüzlerini we hereketleriniň nähili täsir edýänini bilmek islänlerinde, suratlarda we heýkellerde duýgy- düşüňjelerini görkezmek isledi. Leonardo in kiçi aýratyn zatlary bilmek isledi. Şol sebäpden birnäçe zatdan köp many we geň zatlary görmek bolýar. Leonardo çyzylarynda we suratlarynda birnäçe ösümlikleriň görnüşlerini görkezdi. Ösümlikleri barlaýan synlaýan ylmy adamlar tarapyndan görler. Bir soňraky bölümünde portretlere seredeniňizde üýtgeşik ösümlikleri tapyp, görüp, tanap bilersiňiz.

Suw.

Leonardo kiçijik damjalara we akar suwlara uly derýalar we deňizlere uly gyzyklanma bildirýärdi. Onuň in az ýazylan kitabynda hem diňe suw hakda aýdylýar. 1507-1510-njy ýyllar aralygynda Kodeks Leicester hakynda suw barada ýazyldy. Leonardo 1508- nji ýuýlyň sentýabr oktýabr aýlarynda Milanda Dünýä we suwlar hakynda bir kitap ýazdy. Leonardo bu işlerinde iki hili boýag boýamak we 2- njisi suwuň hereketini barlamak we suw bilen işleýän maşynlary ýasamak isledi. Ol diňe deňizleriň we derýalaryň däl-de howadaky suwlaryň üýtgemesini arzuw edipdi. Asmanyň reňki we uzakdan bir ýeri gözlemegi arzuw etdirýär. Arno derýasynyň üstündäki bir tupanyň nähili görünýänini suratlandyran: güýçli gelen ýel suwa çarpdy we uly bir gopgun döretdi. Suw ýokary serpildi. Muny derýadaky gumda gördi. Gum bir adamyň garaýşyndan has uly oýmak boldy we köp sanly daşjagazlar ýaýrap pytrap gitdi. Hakykatdanam uly bir bina ýaly howa galdy we agajyň ýapragy ýaly ýaýyldy.

Leonardonyň birnäçe çyzgylary ummasyz tupany görkezýär. Leonardo şeýle ýazýar: “Howanyň hereketlerini gaty gaharly gördüm ol tokaýlaryň in uly agaçlaryň we uly jaýlaryň hemme alanlaryny gördüler. Uly bir oýuk we daşlar gum we suwa garşy garşylyk görkezýär. Bu çyzgylar tebigatyň gorkunç güýjüniň ýok edilmesini ýatladyr. Ýöne Leonardo üçin akymlaryň özboluşly gözelligi bardy. 19 sahypadaky suw ýaly beýleki suwly suratlarynda uly bir hereketlerini we özüne çekijiligini görkezýä. Suwlaryň tolkunlary Leonardonyň saçyna meňzedilýär. Şol bir wagtda garyşyk kellelerine dakylýan uzyn saçly aýallaryň suratlaryny çekmek bilen baglanşykly. 15- nji asyrda ýaş aýallaryň arasynda meşhur bolan bu stiller tolkun şekilliler hem stillerde hem ulanyldy.

Leonardo Milanda Ludowiso Sforza üçin galada bir otagyň suratyny çekdi we ol otagyň hemme tarapyndan agaçlar ösýän ýalydy. Muny etmesiniň sebäbi uly bir bakjaly bagy göz önüne getirip edipdir. Şol suratda gök asmany hem synlap bolýar. Olaryň daşynda baglar baglaryň ýapraklary hakykatdanam bir agaçdan ýasalan bakja binasy ýaly görünýärdi.

Adamlar.

Leonardonyň pikiri adamlar, haýwanlar we ösümlükler barada. Bir suratda ýa-da heýkelde adamy hakyky ýaly görünmesi üçin hakyky bir sungat adamy bedeniň nähili hereket edýänini ýa-da ýaşayan bir erkek ýa-da aýal adamyň nähili oturşyny turşuny bilmeli bolýar. Şol sebäpden adamlara dykgatly seretmeli bolýarlar. Olar diňe gören zatlaryny çyzýarlar. Leonardonyň beýleki çyzgylarynda suratlarynda çaganyň we haýwanyň arabaglanşygy muňa mysal bolup bilýär. Figuralary başgaçarak görnüşde hem çekýär. Sanlaryň hiç biri geým geýmeýärler, sebäbi elleriniň we aýaklarynyň näme işe ýaraýandygyny aýk görkezýär. Bir çyzgyda başga bir tarapa 4 adam gazýardy. Şol bir kagyza çyzgy çekmek erkekleriň torba daşayanyny dürli şekillerde görkezýär. Şular ýaly adamlar halk işlerini edýärler.

Adamlaryň suratlaryny çekýän bolsaňyz olaryň hereketlerini aýal erkekligini ýaş garrylygyny bilmeli. Baýlary garyplary biri-birinden tapawutlandyrylyp erkekleriň hemmesi doganlary ýaly görünmeýärdiler. Leonardo bir figurany çyzmak ýa-da boýamak isläninde öňünçä nähili gylykdaky adamdygyny düşünerdi. Şol sebäpden adamlary gowy tanamaly diýen karary makul bildi. Hereketlerini nähili bolýanlaryny synlady. Gözleýän her bir zadyny tapanda guşagyndan kitabyňy alyp galam bilen belledi.

Leonardo kä wagt bir ädim ýene äden ýaly görünýärdi. Ülkede erkekleri çekmek islänine özlerine degişli bir zatlar aýtdyk. Şol wagt gülkünçli ýerine çenli hekaýalary gürrüň berdiler. Olaryň hereketlerini surata geçirdi. Bu surat ülkelerinde bolşy ýaly adamlar hem şoňa görä görünýärdiler. Leonardo adam suratyny ýalňyşsyz etmek isleýärdi. Ýüzüň owadanlygy käbir adamlarda bolup bilerdi ýöne asla meňzeş formada bolup bilmezdi. Soňraky bölümlerde ýer alan ýaş aýallaryň portretleri Leonardonyň her birini nähili biri birinden tapawutlandyryp biljegiňiz barada düşüners. Suratda agşamlyk naharynda tapawutlyk görmek şol bir wagtda Leonardonyň okuwçysynyň hem tapawutly görünmesini isledi we tapawutlandyrdy. Çünki onuň garaýşyna görä her bir adam duýgusyny özüçe duýar we hir kim öz duýgusyny aýdar. Leonardo şol bir wagtda adamlaryň eşiklerini dogry çyzmak we boýamak isledi. Ýaş bir adamyň bir sagat boýunça hakyky matanyň şol adamyň üstünde görünen şekilde suraty çekdi. Formalaryň, kölegeleriň we sungatyň hakyky görünmesini islediler. Soňra bolsa eşikleriň biçüwleri we nähili üstünde oturýany gelşýäni barada tapawutlandyryp nähili ýazandyklaryny aýtdylar.

Anatomiýa.

Sebäbi lukmanlar adamyň bedebininiň ähli bölümlerini Anatomiýa bilen işleýändigini bilmelidirler. 15- nji asyrda adamlaryň bedenleriniň analizi täze başlan döwrüdi. Leonardo bu işde uly rol oýnady. Çyzgylar bedenleriň hereket edýän şekilinde ýalydy. Leonardo bedenleriň

aýratynlyklaryny we onuň aşagynda galan zatlary bsrada uludan gyzyklandy. Belkide 1507- nji ýa-da 1508- nji ýyllarda Leonardo ölen adamlaryň jesedinden nähili ölendigini kesgitlep bilipdir. Şol wagtlar köp jesetleri tanap bilipdir. Şu sebäpden sowadyjylary bejerilmänkä ýüzlerçe ýyl geçdi. Endamyndaky adamlary tanamak islände olar köp wagtlap saklanyp galýardy. Leonardonyň jesetleri kesmesi köp wagtl alýardy 2-2 den kesip başlady. Çyzgylary we gören ztlaryny bellige aldylar.

Bu garry adam ölmezinden birnäçe sagat önünçä 100 ýyl ýaşanyňy we hiç hili hassalygy bolmadygyny diňe hor bolanyňy we Santa Maria Nuowo hassahanasynda hiç hili hereketsiz ajysyz bir krowatda oturanyny aýtdy. Ol dünýäden ötdi we men onuň bedenini gowy eden zady görmek üçin bedenini kesdim. Bir adamyň golundaky damarlaryň nähili görünýändigini Leonardonyň çyzgysynda görüp bileris. Leonardonyň bu çyzgysynda gan damarlarynyň bedeniň içinde aýlanşyny biri- biriniň üstündedigini görmek bolýar, bular suwuň akar suwuň hereketine meňzeýär. Bedendäki çalyşmalar tebigy dünýäniň başga bölümleri bilen baglanşykly bolýar. Leonardo işläninde wagtl we duýgulary bilen baglanşykly işledi. 1510- njy ýylyň ýazynda Leonardo hemme işleriniň anatomiýanyň üstünde tamamlajagyny ýazdy. Beli-de bu barada bir kitap hem çykarmak isledi. Leonardo çyzgylary has açyk şekilde bolanyňy düşündi: Ýazyjy bu çyzgylarda bolşy ýaly hemme düzgünlerini ajaýyp bir şekilde tamamlamak üçin haýsy sözleri tapyp bilersiň?

Ýöne bir çyzgy ýa-da görkezme ýeterlik däl. Mysal üçin her tarapyndan görmek üçin gerekli bolan bedeni almak üçin tebigatyň her bir ýanynda aýagyny goluny meňzetmeli. Bir goluň ýa-da bir aýagyň süňki üçin köp zatlar gerekli bolmaýar. Sebäbi Leonardo bedeniň diňe bir bölejiginden köp sanly surat gerekdi.

....

Leonardo üçin tebigat dünýä her wagt erbetlikler gowulyklar bilen dolydy. Tebigy dünýä onuň işiniň merkezi bolup durýardy. Akylly adamlar nähili üýtgeşik zatlary oýlap tapsalar-da tebigatyňkydan has owadan görünmez. Tebigatyň oýlap tapyşy azam däl köpem däl. Tebigaty tanamak öwrenmek üçin okaýardy. Olar onuň düşünjesiniň sungatynyň oýlap tapyşynyň ýüregidi. Ýöne uly suratlara suratlar düşünmek üçin iň az aýratynlygy okap tapmak gerekdigini aýtdy.

Üçünji bab.

Suratkeş Leonardo.

Bir heýkeliň hemme tarapyny görüp bilýärsiňiz. Ýöne surata seredilende hakyky bir düz ýüze bakan wagtyňyz tegelek bir zat düşünmeli bolýarsyňyz.

Leonardo suratyň hakyky hekaýasyny ýazyjylara garanynda has çalt düşündirip bilýär.

Men surat bilen heýkeliň üstünde köp işledim. Heýkeliň ýagtylyga we kölegä gerek bolýar. Emma bir suratyň öz kölegesi we öz ýagtylygy bar. Boýagda ulanylýan ýollar we reňkler aralygy görkezýär. Heýkel ýöne surat düz bir ýüze seredeniň wagty tegelek bir zat düşünmeli bolýar. Bu sebäpden suratyň heýkele garanda gowy bolanyny we gereklidigini bilmek bolýar. Şu suratkeşiň eserini başgalaryna görkezmesi we ol barada dürli pikirlerini diňlemesiniň möhümdigini düşündi. Tebigy zatlaryň nähili görünýändigini suratyň dogry görnüp görünmeýändigini aýdyp bilýär.

Leonardonyň suratlary.

Leonardo 1412- nji ýyldan başlap sungat işgäri bolup işledi. Wençiotu üçin hem boýag boýamagy dowam etdi we 1476- njy ýylda Wençiotuň öýünde ýaşaýardy. Birnäçe ýyldan soňra Leonardodan Floransiýada Palazzo Della Signoriýa üçin bir dini çaga lukmanyny

çyzmasyny isledi. Näme üçindir bilmeýäris welin onuň üçin uly möçberde pul berilse-de portredi tamamlamandyr. Ol ömri boýunça muny gutaryp bilmedi. Leonardo suratlarda bir zatdan göçürmek islemedi. Mysal üçin suratlarynda täze pikirleri ýa-da täze boýaglary ulanmagy başardy. Italiýada däp bolan boýaglary hem taýýarlady. Bu baýaglar has çalt guraýardy. Ýöne beýleki italýan hudažnikleri ýaly Leonardo ýumurtganyň ýerine ýag bilen nähili boýag taýýarlap boljagy barada gyzyklandy. Demirgazyk Ýewropadaky sungat işgärleri tarapyndan oýlanylyp tapyldy we 1470- nji ýylda Italiýada meşhur boldy. Ýagly we açyk reňkleriň köp ulanylmagy bilen surat parlak we owadan görnüşe geldi. Boýagçylar bir ýa-da köp sanly reňklerden owadanlyk ýaradyp bildiler. Ýagly boýag has haýal guraýardy, bu bolsa surat çekeninde köp wagt gerekdigini aňladýar. Leonardo Ginewra da Bençiniň suratynda ýag we ýumurtgadan edilen boýag ulandy. Bu täze suratyň boýag stilini nähili ulanyp bolardy. Bu surat Leonardonyň çeken hemme suratlary ýaly agaç reňkine boýalan. Diňe bu bölümdäki soňky surat anghari söweşinde agşam naharyny iýip otyrkalar surat diwara çekilipdir. Bu hili boýaglar üçin dürli usullary öwrenipdirler. Diwaryň ýanyna çenli boýag bilen boýalmagy Italiýanyň stilinde fresk diýip atlandyrylýar. Muny esasan diwar çygyrak wagty boýamak amatly bolýardy. Emma käbir hudožnikler çyg halynda boýalanam bolsa oňa artykmaçlyklary girizip, kemçilikleri oýaryp bilýärler. Ýöne bu goşulyý ýa-da aýrylyp surata düzediş berleni wagtyň geçmegi bilen ýok bolup gidýär. Bu sebäpde agşam nahary suraty wgt geçmänkä ýok bolup gitdi. Ol ýene-de 1490- nji ýylyň ortalarynda täzedan boýalanam bolsa-da 1517- nji ýylda zeper ýetip ýok boldy. Ýüpçi Madonna Leonardo we başga adamlar tarapynda ýatda galan suratdyr. 200 ýyldan gowrak geçen ol galadan ogurlanypdyr. 2007- nji ýylda polisiýalar tarapyndan tapyldy. Bu suratyň 65 million dollar bahasy bardy. Munuň beýle baha bolmasyna adamlar ol suratyň ajaýyp bolandygyny düşünýärler.

Leonardonyň portretleri.

Leonardo esasan adamlaryň ýüzlerini suratlandyrmak bilen meşgullandy, onuň suratlary 15- nji asyrdaky meşhurlyk gazanýar. Kameralar heniz gowy işe girizilmänkä portretler hem emäý bilen edilýärdi. Mysal üçin: ýaş aýallaryň ýa-da erkekleriň toý edýän wagtlary ýaly bolýar. Ýöne baý adamlaryň halaýan adamlary üçin köp sanly portretler ýasadýarlar. Leonardo adamlaryň islegi boýunça portret edeni üçin meşhurlyga eýe boldy. 1503 Tana, floransiýa Luso, Ugolini Maçiyawelis oglunyň doglan gününü gutlap sowgat berdi. Ýöne şol wagta Leonardo da Winçi gowy portret ýasap bilmeýärdi. Leonardonyň ýasaýan portretleriniň 4- den köp bölegi baý adamlaryňkydy. Görkezilen hemme aýallaryň aýallaryň atlaryny tutup we käbir ýagdaýda portretleriň näme üçin boýalyp boýalmadygyny bilýäris. Häzirem jogapsyz soraglar bolsada wagtlary bilmäge detektiw işi gerek. Leonardonyň in köne portreti bolan Ginewa Bençiniň portretini 20 ýaşyndaky Floransiýada boýapdyr. Köp uzakdaky owadan ýerleri synlanymyzda Leonardonyň keşbili göz önümizde janlandyryp bilýäris. Uzaklygy ortadan aýyran we gök asmandan gelýän yşygy garşy alýar. Peýzažyň bir bölegini Italýan Sfumato diýen boýag emeli bilen boýap bolýar. Bu reňkleriň we çyzgylaryň biri-biriniň içine girýän dumanlary synlanyndaky ajaýyplygy görüp bolýar. Leonardo portretleriň kime degişlidigini bilmegimize uly kömek eder. Ginewa ady Italýança terjime edilende bir ösümligiň ady bolup durýar. leonardo suratdaky sözlere degişli oýunlar hem tapýardy. Ginewa Floransiýaly bir baýyň gyzydy. Adamlar Leonardonyň bu portret suratyny 1474- nji ýylda 16 ýa-da 17 ýaşlarynda wagty hökümetde bir baý bilen öýlenendigini düşüňärler. Ginewa suratda 15-nji asyryň bakyşy bilen bize bap durdy we ol durmuşa çykmadyk gyz ýalydy. Ýöne Ginewa aýratyn we gizlin ýaşan bir aýal däl. Bir kino gahrymany ol barada şygrylar hem ýazdy ol onuň akyly we gowy gyzydygyny altyn ýaly saçlary goňur gözleriniň hem bardygyny ýazyp geçipdir. Ginewanyň 17 ýaşynda öz ýaşyndan has uludygy düşünilýär. Onuň arkasynda-da Leonardonyň ginewanyň ýaldaşy ýa-da maşgalasy üçin däl-de bir haýran galýany üçin boýandygy

barada kiçiräk maglumatlar bar. Hemde Leonardo Ginewanyň gözelligi barada hem suratynda hemde ýazgylarynda aýdyp geçdi. Belki-de suratda birini halap söýendigini görkezýär ýa-da birleri tarapynda söýülenini görkezýär. Söweş we iş dünýäsinde ýaşaýan erkekleriň aýratyn bir aýala bolan söýgüsini şygylaryň ýa-da aýdymalaryň yzyndan has ýumşak duýgusyny görkezmegiň bir ýoly ýaly aýtdy.

Bir Ermineli aýal.

Hemme söýgi diňe maşgala içinde tapylýar. Biz muny Leonardonyň Milanda çeken ermeni aýaly portretinde görüp bilýäris. Leonardo Milanda güýçli we halanýan adamlaryň biri. 1498-nji ýylda Leonardo öz halaşýan gyzy Çeçiliýa üçin Milando Sforza sudunda 6 ýa-da 7 ýyl boýunça bu portredi çekdi. Belkide Çeçiliýan öňden bilýärdi ýöne bu portredi öz başarnygyny bize goýup gitmesini isledi. Onuň ýurdy gowy tebigaty hem-de gymmat baha geýimleri bardy. Bu suratdaky ýaşaýyş duýgusy Leonardonyň hakykatdanam gerekli bolanyny bilmek bolýar. Bu gezek bir adamyň gowy bir suratynyň garaýyşlary barada ýazdy. Surat adamyň içindäki duýgyny görkezýärdi. 1492-nji ýylda Bernando Bellinçiony Leonardonyň Çeçiliýa portredi hakynda bie şygyr ýazdy. Ol Leonarda tebigat bilen ýaryşanda utulsa ýitirenini duýmazlygyny aýtdy. Çeçiliýonyň gollarynda duran bir ermeni haýwanydy. Leonardo ol haýwanyň gowydygy barada hem ýazypdyr: “Özüni awçylardan gaçyp kirli hapa ýerlere gireninden awçylara tutulanyny gowy görýär. Çünki ol öz tebigy halyny hapalamak islemeýär. Ermineniň tüýi akja we arassa bu sebäpden Çeçiliýanyň arassa we ajaýyp hereketiniň bardygyny görkezýär. Leonardo sözler bilen oýun düzüp oýnamagy halaýardy. Şol sebäpden ermeni Ýunan gale familiýsy bilen degişip ýazdy. Bu bolsa bize Çeçiliýanyň halaşýany Ludowisony ýatladýar. onuň hökümetiň üstünde ýa-da esgerleriňkide 27 agasy bardy. 1498-nji ýylyň aprelinde Isabella d-este Ludowiso Sforza dogany Beatriçe aýaly onuň üçin Çeçilliýa zat ýazdy. Isabella diňe Wenedikli hudožnik Giowanni Belleni tarapyndan käbir owadan

portretleri görüpdür: Bu suratyň özünde çukur zatlar ýok, ony diýdigim suratyň hemme ýeri deň diýdigim däl. Ol wagtdan bäri köp üýtgedildi. 1492-nji ýyldaky taryhy hatlar we Belliçionisiň ýazan şygrylary Leonardonyň suraty bilen nähili beýgelendigini we adamlaryň eserlerini nähili görmek isländigini görkezýär.

Mona Lisa.

Leonardonyň Mona Lisa we La Giokarda atly portredi bu günki günde iň meşhur portretdir. Onuň bilen birnäçe portretleri meşhurlyga ýetdi. Mona Lisanyň kim bolandygy belli däl belkide hakyky aýal dälidir. Onuň Mona lisa ady bolandygy 1550-nji ýylda bilnildir. Ony Italýan hudožnikleri barada eser ýazan Giorgio Wasari Leonardony durmuşy barada ýazanynda, Leonardo Françesko del Gioçonda Monanyň aýaly bolsa Lisa Gherardiniň suratyny başlanyny aýtdy. Italýança bir ýan ýoldaş üçin goey adam boldy bu sebäpden Mona Lisa hanym Lisa diýmek bolýar. La Gioçonda üçin beýleki ady Hanym del Giaçonda. Olar gowy düşüňşipdirler. Leonardo suraty çekende onda köp zady bilip bolmaýar ýöne takmynan 1503-1506-njy ýyllar arasynda gül açýar. 1479- njy ýylda Leonardo dünýä geldi we 24 ýa-da 27 ýaşlarynda öýlenipdi. Suratdaky reňk indi sary reňkdedi. Ýagty ýa-da has gyrgyzy ba bolmasa has ak bolmasyna gerek dälidi. Penjiräniň öňünde ýa-da uly owadan meýdana açylan bir açyklyk aralyk gök ýüzi owadandy. Diňe ýolda kölüň ýa-da deňziň üstünde gaýa depelerinden geçen bir ýoly görüp bilýäris. Bu barada Leonardo aýdyp geçmese-de bilýäris. Sebäbi ol ýerde adamlar tarapyndan bir ýaşayyş bolandygy aýdylýar. Ol Leonardonyň tebigata bolan söýgüsini aýdýar. Mona Lisa portretinde aýalyň rahat bir şekilde oturanyny görüp bolýar. Peýzaždan aýry bolsa-da onuň garamtyl reňki bilen gara eşikleri biri-birini baglanyşdyrýar. Bu Leonardonyň meşhur ulanan zatlarydyr. Surata seredeniňde ondaky perdeler has owadan görünýärdi. Biz portrede seredenimizde ondaky çekilen adam diňe bir suraty degişmesi ýa-da hyýaly bolmaly diýilýär. Mona Lisanyň gülüp görünmesi gülmegi bagyş eden simboldyr.

Dini suratlary.

Leonardo adamlaryň islegine görä buthana suratyny çekmäge başlady. Ol ony tamamlap bilmändir. Kā wagt bu suratlaryň çyzgylardan bagtsyz bolanyny bilýäris.

Gaýalaryň tarp ýerleri.

Gaýaly tarp ýerli portreti 2 gezek boýalan bir portretdir. Ol Parižde galany bolsa Angliýada saklanýar. Londonyň uratyny başga bir hudožnigiň çekendigine ynanylýar. Ýone käbirleri onuň Leonardo tarapyndan çekilendir diýip pikir edýärler. Nāme üçin bu suratyň Leonardo tarapyndan çekilenine ynanylýar? Nāme üçin Leonardo bu suraty 2 gezek boýapdyr? Takmynan 1483- nji ýylda Leonardo Floransiýadan Milana gelenden köp wagt geçmānkā ol öz ejesiniň çagalyk suratynyň birini boýamaga karar berdi we Fransiýanyň buthnasy üçin perişde ýaly edip çekip 1485-nji ýylda tamamlady. Ýöne bu onuň soňy dāldi. Bizden talap edenlerini islemediklerini ýa-da pul hakda uly problemalaryň barlygy ýoklugy, 1490-njy ýylyň başlarynda Leonardonyň surat üçin pul almadygyny aýdýan köp sanly subutnamalar bar. Biri onuň köp surat çekmäge almak isledi we şol sebāpden pul almadygyny aýdýar. Bu sebāpden oňa ynanyldy. Ol Leonardo tarapyndan 1491-nji we 1508-nji ýyllaryň arasynda 2-nji gezek boýaldy we ol şu wagtlar uly halkara sergide saklanýar. Gaýalaryň we ösümlikleriň Leonardonyň olara bolan söýgüsini aýdýar. Ol b.e öňki dünýädäki melegimiz arka tarapdaky baglaryň daglaryň we suwlary gowy duýurýar. Her dürli ösümlikleriň ýapraklaryny arka tarapda görmek bolýar we güller bize galanyň ýagdaýynyň gowudygyny aňladýar. Guşuň ganatlary ýaly we bu sebāpden perişdāniň uçup biljegini aňladýar. Leonardo hyýaly zatlara ynanmak üçin ony surata geçirdi. 16-njy asyrdaky adamlaryň gaýalaryň içinde çekilen suratlara haýran galandyklaryny bilýäris. Sebābi olar bilen birlikde başga hudožniklerde portretler ýasapdyrlar.

Santa Maria delle, Gražie, Milan Itliýanyň agşamlyk nahary.

Monastery.

1594 we 1495-nji ýyllarda Leonarda Ludowiso Sforza tarapyndan iň meşhur suratyň birini boýamasyny isledi. Ludowiso ony basym gutarmasyny isledi we ol surat 1498-nji ýylyň fewral aýynda boýalyp gutaryldy. Ýöne her wagtky ýaly Leonardo ony doly gutarmady. Mateo Bandella ýaş bir adamdy. Leonardonyň suratkeşdigini Santa Maria dellede ýazýar.

Leonardo surata çenli gitdi we işlemäge başlady kä wagt gün dogmanka gün ýaşmanka çotgasyny düşürmän işledi. Ýöne her gün biraz synlap aralaryna üýtgemeler girizdi we ony dileg we arzuw hökmünde Santa Maria deledе gün batyp gelýärkä tamamlady. Ol arasynda çotgasyny eline alyp üýtgeşmeler girizdi. Aslynda Leonardo surat çekeninde awçylary we asistantlary kömek berdi. Bu surat Isanyň ölüminden öňündäki gije okuwçylara görkezen agşamlyk naharydyr. Surat Monastriýanyň nahar iýilýän otagynyň diwarynda çekilen. Leonardo her bir adamyň stoluň gyrasynda goey oturşyny göz öňüne getirýär. Isa bu adamlardan biriniň okuwçylaryna oňa azar berjegi aýtdy. Diňe 3 okuwçydan biri hiç kimdir Judos Iskroýit atly biridir beýlekileri gyzyklandyrmalydyr we özlerinden hem gorkýarlar. Leonardo figuralaryň her biriniň üýtgeşik görünmesini we hereket etmesini isläp bize görkezmek isledi. Leonardo şol wagtlarda adamlaryň düşüňjeleriniň başgarak bolany barada ýazyp geçipdir. Leonardo nahar iýilýän otagyndaky hereketleriň dowam etmesi üçin matematikanam ulandy. Bu sebäpden bize dogry görünýärdi.